

International uddannelse og global kultur

Verner Schilling

Lektor, cand.scient.
Nørre Gymnasium.

Jeg vil i denne artikel fortælle om den internationale uddannelse *International Baccalaureate* (IB) og diskutere dens kulturelle betydning.

IB er en to-årig uddannelse der afsluttes med en eksamen som i niveau nogenlunde svarer til en dansk studentereksamen. I 1991 påbegyndte Nørre Gymnasium som den første offentlige skole i Danmark et IB-program; siden da har skolen haft mellem 30 og 45 elever på hver årgang. I dag er der fire skoler i Danmark der tilbyder IB. IB styres af en international organisation med hovedsæde i Geneve. Alle tilmeldte skoler betaler et vist gebyr for at deltage. Bortset fra sprogfag hvor der også er mundtlig eksamen, er eksamen skriftlig i alle fag, og opgaverne udformes og rettes centralt af IB-organisationen. Københavns Kommune be-

taler for undervisning og undervisningsmidler efter omtrent samme retningslinjer som i det danske gymnasium. Hvilke lærebøger der anvendes er ikke foreskrevet men afgøres af skolens lærere.

Der er tre officielle sprog inden for IB: engelsk, spansk og fransk. Men da de to sidstnævnte sprog udelukkende benyttes i spansk- og fransktalende lande, og da undervisningssproget på Nørre G. er engelsk, vil jeg i det følgende omtale IB som en engelsksproget uddannelse.

Målgruppen for IB er først og fremmest unge der under deres opvækst har boet i andre lande end Danmark - hvad enten de nu er danskere, eller udlændinge der bor i Danmark. Men nogle danske elever vælger IB uden at

have en sådan baggrund, måske for at styrke deres engelskkundskaber, måske for at forbedre deres mulighed for at blive optaget på et engelsk eller amerikansk universitet.

Hvor IB's rolle i Danmark således hovedsageligt er at give et tilbud til unge som ikke blandt de øvrige uddannelsesmuligheder kan finde noget der passer til deres situation og baggrund, forholder det sig anderledes i mange andre lande hvor IB repræsenterer et reelt alternativ til det eksisterende uddannelsessystem. Det gælder først og fremmest i de fleste tredjeverdenslande, men også i f.eks. USA hvor IB med sine efter amerikanske forhold ret høje faglige krav og den centrale eksamen giver mulighed for en ungdomsuddannelse af en kvalitet som den gennemsnitlige amerikanske high school ikke kan tilbyde.

Indholdsmæssigt er IB bygget op på at eleverne skal vælge seks fag således at de både får undervisning i modersmålet (som i visse tilfælde ikke er deres modersmål¹), yderligere mindst et fremmedsprog, samt fag fra både det matematisk-naturvidenskabelige og det humanistisk-samfundsvidenskabelige område. Der er altså gjort et forsøg på at give eleverne en bred kulturel dannelse uden at lade dem have et stort antal fag. Denne bestræbelse understreges af et sjette fag, nemlig Theory of Knowledge - det vil sige filosofi - der er obligatorisk for alle. Det er tanken at dette fag skal binde alle de øvrige sammen og give dem perspektiv.

Jeg selv er uddannet i fysik og mate-

matik og har for nylig taget sidefagseksamen i filosofi. På den baggrund underviser jeg på IB i fysik og Theory of Knowledge.

På Nørre Gymnasium repræsenterer IB en engelsksproget afdeling som ikke desto mindre er en integreret del af skolen. Det har ikke altid været uden problemer. Man kan ikke sige at skolen er blevet tosproget - hvilket vel at mærke heller aldrig har været meningen. IB-eleverne mærker tydeligt at de befinder sig på en dansk skole, og når man dertil lægger at de kommer fra andre og ofte ret anderledes skolekulturer, så hviler den største byrde i forbindelse med integrationen entydigt på IB-eleverne. For mange af dem er det ikke let. I den IB-årgang der begyndte på Nørre G. i august 1998, og som består af 43 elever, er der repræsenteret 22 nationaliteter! Trods fællestrækkene i den globale ungdomskultur har de naturligvis vidt forskellige baggrunde, og de skal vænne sig til meget som er underforstået i en dansk skole og blandt danske unge. Mange har været vant til strengere kontrol af at de læser lektier og til flere forbud i forbindelse med skolegangen, måden man taler til lærerne på er fremmedartet, kort sagt, de krav om omstilling og større selvstændighed IB-eleverne stilles over for, er endnu større end dem der møder danske gymnasiaster. De mange forskellige baggrunde gør det vanskeligere at skabe et klassefællesskab, og da en del desuden bor alene, f.eks. fordi deres forældre bor og arbejder fjernt fra Danmark, kan IB-elever let komme til at føle sig ensomme. Det bliver derfor en vigtig og omfattende

opgave for skolen at skabe et miljø som IB-eleverne kan føle sig hjemme i, og som også gør det muligt for skolen som helhed at udnytte den kulturelle mangfoldighed de repræsenterer.

Hvordan er det nu for lærerne at undervise på et fremmed sprog? Der er naturligvis betydelig forskel på hvor sikre de forskellige lærere føler sig på engelsk. Men alle der underviser IB-klasser har selv vurderet at de magtede det - ingen er blevet tvunget. Har man først vænnet sig til at undervise på et andet sprog er det svært at sige hvad der muligvis går tabt i forhold til undervisning på modersmålet. Dårligere (eller ingen) vittigheder? Fraværet af det sproglige løft der for et ungt menneske kommer af at møde en person med et større ordforråd og et mere nuanceret sprog? Sikker. På den anden side må man huske på at flertallet af eleverne ikke har engelsk som modersmål, så de fleste af de problemer der måtte følge af den engelsksprogede undervisning befinder sig på et helt andet niveau og skyldes mange elevers mangelfulde beherskelse af sproget. Det er klart at der samlet set mistes noget, når så mange (inklusive læreren) ikke bevæger sig i modersmålets velkendte landskab. Men for mange vindes der givet også noget ved at lærer at formulere sig om komplicerede spørgsmål på et andet sprog end deres eget. Indgående kendskab til flere sprog kan ofte give en særlig form for sproglig indsigt.

Men der er selvfølgelig andre aspekter ved det at undervise på engelsk. Hvis man spørger hvad formålet er med un-

dervisningen i almene skoler som f.eks. gymnasiet eller IB, så kunne et svar være dette: at viderebringe kultur til de næste generationer. Spørgsmålet bliver så: hvilken kultur? Har sproget noget med det at gøre? I det hele taget kan man spørge sig hvad det er for et projekt man er del af, når projektet altså ikke er det danske gymnasium, der kan siges at dreje sig om videreførelse af dansk (herunder selvfølgelig fælles-europæisk) kultur. Der er tale om et internationalt projekt. Man deltager i - og må altså også tage medansvar for - en bestræbelse på at viderebringe en bestemt kultur til unge i næsten alverdens lande. Det er afgjort spændende. På internationale workshops møder man andre lærere med andre ideer. Man bliver måske inspireret til ændringer i det danske gymnasium. Eller man ser afskrækkende eksempler på dårlige undervisningstraditioner og kan så føle at man selv har mulighed for at inspirere til at hæve standarden andre steder. Under alle omstændigheder er man deltager i et internationalt skoleprojekt, og dermed i et vigtigt kulturelt projekt.

Og hvad er så elementerne i dette kulturelle projekt? Det mest iøjnefaldende er måske netop at sproget er engelsk: der undervises på engelsk, lærebøgerne er på engelsk, elevernes opgaver skrives på engelsk, eksamensopgaver og besvarelser er på engelsk. Et åbenbart eksempel på at begrebet 'international' i vore dage er uløseligt forbundet med det engelske sprog.

Man kan spørge hvad dette betyder for uddannelsens indhold. Er sproget blot en neutral bærer af information, eller

ligger der i selve sproget også en kulturformidling? De fleste vil nok svare at sproget i betydelig grad er kultur-bærende. Når der diskuteres kultur-forskelle her i verden er sprogforskelle nok den kulturelle størrelse der nævnes hyppigst (måske ved siden af religion). Og når der tales om 'en kultur' i bestemt form menes der ofte et sprog-fællesskab.

Hvori præcis sprogets kulturelle betydning ligger (ud over at sproget selvfølgelig er en del af det omfattende samlebegreb 'kultur') er imidlertid ikke så let at fastslå.

Der er naturligvis de kulturelle frembringelser der er baseret på sproget, nemlig litteraturen, og her får den engelsksprogede litteratur en vis vægt da faget engelsk står relativt stærkt, dels som modersmål, dels som fremmedsprog.

Men derudover kan man på det mere banale plan pege på brugen af engelsksprogede lærebøger. Det er klart at når lærebøgerne kommer fra England eller Nordamerika (evt. fra Australien) videregives uvilkårligt bestemte traditioner angående formidlingen af stoffet i de forskellige fag. Dels udgør lærebøgerne i de fleste fag en meget vigtig del af elevernes grundlag for at lære faget, dels er det næsten uundgåeligt at læreren i nogen grad påvirkes i sin pædagogiske tilgang af de anvendte bøger. Men ikke bare formidling og fremstillingsform er baseret på traditioner der er forskellige fra land til land. Det gælder også til en vis grad indholdet.

Hvad der inden for én tradition betragtes som væsentligt på dette uddannelsesstrin undervises der måske slet ikke i inden for en anden. Og inden for visse fag er der endda en betydelig forskel i de forskningstraditioner der definerer videnskabsfaget og dermed selve fagets substans.

Der er ingen tvivl om at denne – af sproget bestemte – tilknytning til det angelsaksiske kulturområde har betydning både for *hvad* eleverne lærer og *hvordan* de lærer det.

Hvad jeg indtil nu har diskuteret er den kulturpåvirkning der nok skyldes at undervisningssproget er engelsk, men kun på den indirekte måde at brugen af engelsk i praksis resulterer i at angelsaksisk kultur får en stor betydning. Om der via *selve* sproget sker en mere subtil kulturpåvirkning - der er nogle der mener at sproget er afgørende for hvordan man opfatter verden således at verden i en vis forstand er forskellig for mennesker med forskellig sproglig baggrund – er et meget svært spørgsmål som jeg vil afholde mig fra at diskutere nærmere.

Betyder nu det jeg har skrevet om det engelske sprogs og den angelsaksiske kulturs betydning inden for IB at eksistensen af denne institution kan betragtes som et eksempel på det der ofte kaldes kulturimperialisme? Har vi her at gøre med et forvarsel om en udvikling hvor, efter at film, TV og musik stort set er blevet overtaget af amerikansk kultur, også uddannelsessystemet på gymnasieniveau bliver amerikaniseret?

Jeg mener ikke at ordet kulturimperialisme er særlig velvalgt i denne sammenhæng. Ordet imperialism er antyder aktivt imperiebyggeri – at nogen med overlæg og målrettet søger at erobre os kulturelt, at erstatte vores kultur med deres egen. Det tror jeg ikke er tilfældet. Når vi mere og mere overtager amerikansk sprog og kultur er det ikke fordi vi mod vores vilje får presset noget ned over hovedet (uanset det ubehag nogen måtte føle ved udviklingen). Vi gør det frivilligt! Coca Cola og McDonalds og de store amerikanske mediekoncerner gør ikke andet end det alle firmaer i alle lande prøver på: at sælge så mange sodavand, hakkebøffer eller film som muligt. Når netop disse amerikanske firmaer har en så kæmpemæssig succes, er det fordi *vi* i forvejen *har* valgt – ikke omvendt: Amerikansk er smart, det engelske sprog er in. Det er en udvikling der i hvert fald har stået på siden 2. Verdenskrig – og sikkert har denne som delvis årsag. Den voksende globalisering i denne periode har endvidere tydeliggjort behovet for et verdensomspændende lingua franca, og den nævnte udvikling har nu afgjort hvad det skal være: det blev engelsk!

Imidlertid må vi ikke glemme at de allerfleste elever på IB i forvejen er en del af den 'internationale' – dvs. angelsaksiske – kultur, idet de er vokset op i flere forskellige lande, har gået i engelsksprogede skoler osv. Som jeg tidligere har nævnt er det i langt højere grad IB-eleverne der tilpasser sig det danske end det er de danske elever der læner sig op ad det engelsksprogede IB. Indtil videre kan man altså bestemt ikke sige at IB her i Danmark repræ-

senterer en kulturimperialistisk spydspids.

Jeg vil nu vende mig mod et andet spørgsmål i forbindelse med diskussionen om kulturimperialisme og international uddannelse. IB lægger stor vægt på at være en ægte international uddannelse, og der gøres i mange fag en del ud af at fjerne tendenser til eurocentrisme i undervisningen. I mit ene fag, Theory of Knowledge, er denne diskussion særlig levende, og der lægges stor vægt på at der ikke kun skal undervises i europæisk filosofi, men også i livsanskuelser fra andre kulturer. Spørgsmålet er blot i hvilket omfang det overhovedet er muligt at undgå en betydelig grad af eurocentrisme i faget. Selve fagets eksistens ligesom også fagets navn ('vidensteori') er dybt forankret i en europæisk kulturarv. Selvom man husker at inddrage f.eks. en østlig omverdensforståelse, traditionel afrikansk sygdomsbehandlig og indiansk moralopfattelse i undervisningen, så er selve den rationelle og relativistiske måde, hvorpå disse og andre spørgsmål nødvendigvis må blive behandlet, netop karakteristisk for en vestlig tænkemåde. Systematisk at stille spørgsmål til og betvivle vores viden, som dette fag, og i realiteten hele uddannelsen, opdrager til, er mig bekendt ikke noget vi finder i tilnærmet samme omfang (om overhovedet) i andre kulturer.

Det er påfaldende at understregningen af det multikulturelle som en nødvendighed er særlig stærk i Theory of Knowledge, mens den i mit andet IB-fag, fysik, er nærmest fraværende. Men

her ville en diskussion af sagen jo også sætte spørgsmålstejn ved selve fagets berettigelse. For fysikken er jo, ligesom det meste af naturvidenskaben, og i øvrigt også matematikken, i bund og grund et produkt af den europæiske kultur. Naturvidenskaberne har blot i en sådan grad slået rod i alverdens uddannelsessystemer, og er i dag så snævert forbundne med den teknologi som alle på vores klode gerne vil nyde godt af, at vi næsten har glemt at også de er kulturfrembringelser, og deres globale udbredelse endnu et eksempel på europæisk 'kulturimperialisme'.

Således anskuet kan hele IB-uddannelsen ikke siges at være virkelig international hvis man derved vil forstå kulturelt neutral, selv om den nok kan kaldes verdensomspændende. Det er en europæisk eller vestlig uddannelse. Og den kan ikke være andet, for var den det ville den ikke have nogen større interesse i Danmark. Det er ydermere en europæisk kultur i fortrinsvis angelsaksisk udgave der formidles af uddannelsen. Og heller ikke det kan være anderledes, for skal noget i dag være verdensomspændende må det nødvendigvis være baseret på det engelske sprog.

Når vi har indset dette, melder det spørgsmål sig, hvordan vi undgår en

fuldstændig kulturel ensretning i verden. For den ovennævnte erkendelse viser at dette er en meget reel fare. Og selv om det engelsksprogede IB i dag ikke har den store tiltrækningskraft på danske elever, kan man jo ikke udelukke at dette vil ændre sig i fremtiden, efterhånden som stadig flere ønsker at studere i udlandet, og en eksamen fra bestemte (engelsksprogede!) universiteter måske bliver adgangsbilletten til overklassen i den globaliserede verden.

Vores bestræbelse må være at berige - og *ikke* erstatte - vores kultur og egne uddannelser med den internationale, kosmopolitiske engelsksprogede kultur, så vi kan udnytte de enorme muligheder den giver os. Men denne bestræbelse kan kun lykkes hvis vi sørger for at det danske uddannelsessystem altid står mål med de udenlandske, både hvad angår kvalitet og niveau.

Noter

1 De der har et andet modersmål end de sprog i hvilke skolen kan tilbyde modersmålundervisning (f.eks. polsk eller kinesisk eller urdu) har to muligheder: enten vælger de at læse deres modersmål som '*selftaught*', dvs. uden undervisning på skolen, eller man vælger at tage et andet sprog (typisk engelsk) som modersmål.

BO ALDRIG I BATESON HALLI. *Det er den værste gang slum. Pas på ikke at have alt for store forventninger til det sociale liv på studiet - udvekslingsstuderende bliver generelt holdt lidt uden for (man er der selvfølgelig også kun i en begrænset periode). Jeg vil selv sige, at jeg har fået opfyldt ca. 50% af mine forventninger - fagligt har det været rigtigt godt, men socialt har det godt nok haltet lidt bagud.*

Portsmouth